

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЧЛЕНІВ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ

П'янківська Л. В.

ВСТУП

Найбільшою катастрофою для українського суспільства є війна. Українці зіткнулися із такими кризовими подіями, до яких неможливо бути готовим, і відповідно зросла потреба в їх психосоціальной підтримці. З початку повномасштабного вторгнення збільшилася кількість внутрішньо переміщених осіб та з'явилися ті категорії населення, що потребують обов'язкової фахової психосоціальной підтримки: учасники бойових дій, поранені, визволені з полону, особи, що зазнали насильства, стали свідками жорстокого поводження з людьми, залучаються до ексгумації тіл тощо. Також особливої уваги та допомоги потребують члени їх сімей.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я (далі – ВООЗ) у 20 країнах світу проведено опитування, яке демонструє, що найбільш травмівною подією для особистості є смерть близької людини (30,5%)¹. Ученими серед 27 різних типів потенційно травматичних подій також виокремлено важку хворобу або травму близьких, раптову смерть члена родини і споглядання важкопораненого або вбитого².

Статистичні дані Єдиного державного реєстру Міністерства у справах ветеранів України засвідчують, що станом на січень 2023 року встановлено 111 530 членів сімей учасників бойових дій, що загинули³. Це не кінцева цифра, адже війна триває... Участь одного із членів сім'ї в бойових діях виступає чинником ризику її функціонування і, як наслідок, може спричинити дисбаланс сімейної системи, призвести

---

¹ Stein D.J., Chiu W.T., Hwang I., Kessler R.C., Sampson N., Alonso J., et al. Cross-national analysis of the associations between traumatic events and suicidal behavior: Findings from the WHO World Mental Health Surveys. PLoS ONE. 2010, May 13. doi: 10.1371/journal.pone.0010574.

² Pietrzak R.H., Goldstein R.B., Southwick S.M., Grant B.F. Prevalence and Axis I comorbidity of full and partial posttraumatic stress disorder in the United States: Results from Wave 2 of the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. Journal of Anxiety Disorders. 2011, Apr; 25(3):456-65. doi: 10.1016/j.janxdis.2010.11.010.

³ Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://data.mva.gov.ua/>

до незворотних втрат (смерть близьких), матеріальних проблем, розлучень тощо. Також у членів родини можуть з'явитися прояви негативних психоемоційних станів, втрати елементу сімейної підсистеми і суттєві трансформації у соціальних ролях, труднощі в професійній діяльності, проживання невизначеної втрати, ретравматизація після проведених обмінів, погіршення стану здоров'я тощо. Саме тому постала нагальна потреба в обов'язковій психосоціалній підтримці цієї категорії осіб та необхідність розроблення досліджуваної проблематики.

1. Сутність та нормативно-правова складова психосоціалної підтримки

Проблема значущості психосоціалної підтримки та потреб у сфері психічного здоров'я людини набула актуальності наприкінці минулого століття. У Міжвідомчому постійному комітеті, створеному Генеральною Асамблеєю ООН (МПК ООН), поняття «психічне здоров'я та психосоціална підтримка» трактують як будь-який вид локальної або зовнішньої підтримки, спрямованої на захист особистості чи сприяння її психосоціалному благополуччю та/або запобігання чи лікування психічних розладів⁴. Два поняття «психічне здоров'я» та «психосоціална підтримка» є тісно взаємопов'язаними, і їх часто трактують як ідентичні.

Також зазначимо, що у зв'язку з тим, що поняття «психічне здоров'я та психосоціална підтримка» має міждисциплінарне значення й охоплює різні галузі гуманітарної сфери, його застосовують, коли постає необхідність акцентувати увагу на потребі об'єднання широкої групи організацій у застосуванні різних взаємодоповнюючих підходів під час надання відповідної підтримки⁵.

Сутність психосоціалної підтримки полягає в розкритті внутрішнього потенціалу, розвитку механізмів подолання стресу, підвищенні стійкості особистості та соціуму⁶. Аналіз міжнародного досвіду засвідчує, що її розглядають як забезпечення особистості саме практичною допомогою (необхідні товари і послуги, фінансовою і побутова підтримка); необхідною інформацією з питань розв'язання посталих питань; психосоціалним сприянням, яке втілюється через психологічну

---

⁴ Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціалної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Київ : Університетське видавництво «ПУЛЬСАРИ», 2017. С. 10.

⁵ Там само. 216 с.

⁶ Психічне здоров'я та психосоціална підтримка. URL: <https://redcross.org.ua/mhpps/>

підтримку, забезпечення емоційного комфорту⁷. Як бачимо, надання психосоціальної підтримки зводиться до матеріальної, інформаційної та емоційної підтримки.

Українські науковці в посібнику «Основи реабілітаційної психології» трактують психосоціальну підтримку як будь-яку форму місцевої або зовнішньої підтримки, спрямовану на захист або сприяння психосоціальному благополуччю особистості і/чи запобігання або лікування в неї психічних розладів⁸. Н. Череповська та Н. Умеренкова розглядають психосоціальну підтримку певних груп суспільства, травмованих війною, як спосіб допомоги, що включений до послуг гуманітарної підтримки й не завжди є спеціалізованим⁹. Отже, найчастіше психосоціальної підтримки потребують ті особи, що перебувають у складних життєвих обставинах внаслідок негативного впливу кризових подій та які не здатні самостійно впоратися зі стресовими ситуаціями.

Також слід акцентувати увагу на тому, що наразі в нашій державі залишається маловживаним і чітко неозначеним поняття «психосоціальна підтримка». Проведений аналіз досліджень поняття дає нам змогу констатувати наявність застосування іншої ідентичної термінології, зокрема: «соціальна підтримка», «соціальні послуги», «психологічна допомога», «соціально-психологічний супровід», «соціальний супровід», «психологічна підтримка» тощо.

Очевидною стає необхідність розглянути детальніше поняття «соціальна підтримка» та «психологічна підтримка». Соціальна підтримка тлумачиться як складова соціальних послуг, система заходів суб'єктів соціальної роботи, спрямованих на вирішення проблем осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах шляхом надання їм допомоги чи необхідних видів соціальних послуг, а також на створення належних умов, що дозволяють забезпечити їх соціальну захищеність¹⁰. Її також вважають фізичним та емоційним комфортом, який надає

---

⁷ Череповська Н., Умеренкова Н. Медіапсихологічні ресурси подолання травми війни: практичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2-ге вид., випр. та доп. 2021. С. 11.

⁸ Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.

⁹ Череповська Н., Умеренкова Н. Медіапсихологічні ресурси подолання травми війни: практичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2-ге вид., випр. та доп. 2021. С. 10.

¹⁰ Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навчально-методичний посібник / А.Й. Каська, І.В. Пеша, О.Ю. Міхєєва, М.Г. Соляник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 325 с. URL: https://pidru4niki.com/78666/sotsiologiya/derzhavna_sistema_sotsialnoyi_pidtrimki_simiy

людині сім'я, друзі та колеги. Саме це допомагає їй усвідомлювати те, що вона є частиною спільноти, яка піклується про неї¹¹. Базовими принципами соціальної підтримки виступають ресурси сім'ї, сформовані навички й уміння членів родини долати складні життєві ситуації.

Зазначимо, що соціальна підтримка особистості повинна здійснюватися комплексно на: макрорівні (державне урегулювання й підтримка, культура, система освіти тощо), мезорівні (трудоий колектив, територіальні громади, волонтерські організації) та мікрорівні (сім'я і члени родини). Акцентуємо увагу на тому, що соціальна підтримка на макрорівні виступає дієвим важелем впливу на рівні держави, який чітко визначає особливості й види надання послуг, здатність регулювати цей процес і виступає певним мірилом психічного здоров'я¹². Також дослідники виокремлюють найпоширеніші види соціальної підтримки¹³:

– матеріальну підтримку. Вона безпосередньо надається шляхом різноманітних виплат (пенсій, допомоги на лікування та оздоровлення) та забезпечення базових потреб (продукти харчування, медикаменти, одяг тощо). Матеріальна підтримка надається в вигляді адресної

---

¹¹ Не залишатися сам на сам: як соціальна підтримка покращує наше психічне здоров'я. URL: <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/nelyshatysya-sam-na-sam-yak-soczialna-p/#:~:text=%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B0%20%E2%80%93%20%D1%86%D0%B5%20%D1%82%D0%BE%D0%B9%20%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F>.

¹² Piankivska Liudmyla V. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. Vol. 8, No. 2, 2022. P. 76–84. doi: 10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84 URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/article/sotsialna-pidtrimka-osobistosti-v-umovakh-viyni-ukrayinsky-i-zarubizhny-dosvid>

¹³ Не залишатися сам на сам: як соціальна підтримка покращує наше психічне здоров'я. URL: <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/nelyshatysya-sam-na-sam-yak-soczialna-p/#:~:text=%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B0%20%E2%80%93%20%D1%86%D0%B5%20%D1%82%D0%BE%D0%B9%20%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F>.

соціально-економічної допомоги, соціального обслуговування, соціально-економічних послуг;

– психологічну підтримку. Вона націлена на мобілізацію внутрішніх ресурсів особи задля усвідомлення й переосмислення нею власного стану, формування впевненості та мотивації щодо подолання низки психологічних проблем, негативних психоемоційних станів та зміцнення особистісної позиції. Психологічна підтримка реалізується в вигляді індивідуальних та різноманітних групових форм роботи з метою збереження психологічного здоров'я усіх членів родини, покращання мікроклімату сім'ї, формування навичок подолання труднощів, адаптації до нових обставин життя, поліпшення взаємин з оточуючими тощо. Вона загалом будується навколо «Я-концепції» особистості, а в умовах війни виступає підтримуючим психологічним балансом людини, а також виступає ресурсом для виживання¹⁴;

– емоційну підтримку, що проявляється в вигляді довіри, прийняття, турботи від членів родини, друзів, колег тощо;

– інформаційну підтримку, яка спрямована на доступне надання необхідної інформації про психічне здоров'я, що надається широким колом осіб чи установ. Її мета полягає в тому, що людина могла приймати інформоване рішення про власний стан здоров'я та рідних, необхідність проходження лікування чи реабілітаційних заходів тощо;

– педагогічну підтримку, що спрямована на превентивну та оперативну допомогу дітям, членам сім'ї з дітьми шляхом надання їм необхідної інформації, проведення консультацій, просвітницьких заходів тощо;

– правову підтримку, яка реалізується в вигляді юридичних консультацій із питань чинного законодавства щодо гарантій та пільг; застосування заходів, спрямованих на захист прав та інтересів членів сім'ї, дітей; оформлення правових документів, представницьких інтересів тощо;

– групову підтримку або підтримку громади, що спрямована на підтримання і прийняття людини у громаді (створення робочого місця; можливість самореалізації; залучення до різноманітних заходів, надаваних групами взаємодопомоги).

Отже, як бачимо, психологічна підтримка є компонентом соціальної підтримки та виступає одним із її різновидів.

---

¹⁴ Piankivska Liudmyla V. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. Vol. 8, No. 2, 2022. P. 76–84. doi: 10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84 URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/article/sotsialna-pidtrimka-osobistosti-v-umovakh-viyeni-ukrayinsky-i-zarubizhny-dosvid>

Зазначимо, що в країні соціальна підтримка є складовою соціальної політики держави й одночасно вважається невіддільним компонентом системи соціального захисту. Констатуємо, що в Україні низкою нормативних документів (Закон України «Про соціальні послуги», постанови Кабінету міністрів України «Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», «Про організацію надання соціальних послуг», «Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»», низка наказів Мінсоцполітики України тощо) офіційно визнано саме надання соціальних послуг та психологічної допомоги, а також визначено відповідні категорії осіб, що їх потребують.

У Законі України «Про соціальні послуги» поняття «соціальні послуги» тлумачать як дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають¹⁵. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 означено послуги із психологічної допомоги як систему послуг, у тому числі реабілітаційних, які можуть бути складовою медичних чи соціальних послуг або окремими послугами та надаватися суб'єктами надання послуг отримувачу послуг¹⁶. Також цим документом регламентовано поняття «психологічна допомога». Його розуміють як діяльність, що провадиться на трьох рівнях та певними умовами, яка спрямована на професійну допомогу особі, що має ризик розвитку розладів психіки та поведінки, спрямована на сприяння особі у психосоціальної адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмисленні власного досвіду, розширенні

---

¹⁵ Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

¹⁶ Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

самоусвідомлення та можливостей самореалізації, а також допомогу з метою розв'язання психологічних проблем, зумовлених складними життєвими обставинами, кризовим станом, надзвичайною ситуацією та/або катастрофою, воєнними діями. Цією Постановою психосоціальну підтримку отримувача послуг та членів його сім'ї розглядають як складову психологічної допомоги¹⁷. Як бачимо, можна констатувати, що багатозначність підходів до трактування поняття «психосоціальна підтримка», відсутність його регламентації на законодавчому рівні.

Першочергово зазначимо, що на державному рівні Постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 року № 539 створено Міжвідомчу координаційну раду, що є тимчасовим консультативно-дорадчим органом з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії рф. Її основні завдання полягають у: допомозі в координуванні дій центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) з питань надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії рф проти України; установленні шляхів, напрямів, механізмів вирішення проблемних питань надання психологічної допомоги постраждалим; підвищенні ефективності діяльності ЦОВВ з означених проблем; наданні пропозицій із питань удосконалення нормативного забезпечення для покращання надання психологічної допомоги постраждалим громадянам з боку держави. Згідно з п. 6. Положення та в межах своєї компетенції Міжвідомча координаційна рада постійно взаємодіє з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями. Цим документом визначено і права Ради. Зокрема, вона наділена такими правами: отримувати в установленому порядку від ЦОВВ і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію щодо покладених на неї завдань; залучати до участі в роботі цих представників та незалежних експертів (за згодою); створювати за необхідності постійні або

---

¹⁷ Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

тимчасові робочі групи для виконання покладених на неї завдань; організувати проведення заходів¹⁸.

Також слід означити, що у червні 2022 року в Україні на базі Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ), Офісу першої леді та інших партнерів створено Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Вона є продовженням ініціативи «Без бар'єрів», спрямованої на нівелювання бар'єрів, спричинених війною, на психічне здоров'я громадян. Безпосередньо до розробки та проектування програми входять фахівці МОЗ, державної установи «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків Міністерства охорони здоров'я України», громадська організація «Безбар'єрність». У реалізації проєкту проводять експертизу та надають постійну підтримку Всесвітня організація охорони здоров'я, Глобальна Референтна група із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки Міжвідомчого постійного комітету¹⁹.

Звернемось до етичних принципів надання психосоціальної підтримки фахівцями. У «Керівництві МПК з ПЗПСП в умовах надзвичайної ситуації» визначено такі принципи: права людини та справедливості; участь громади; принцип «не нашкодь»; використання доступних ресурсів і спроможності; інтегрування систем підтримки; багаторівнева підтримка²⁰. Вони спрямовані на допомогу у плануванні, встановленні та координуванні питання психічного здоров'я та психосоціальної підтримки у надзвичайних ситуаціях²¹. Варто вказати, що для реалізації цих принципів обов'язковою необхідною є всебічна злагоджена співпраця між різними структурами та організаціями.

Базові етичні стандарти соціальної роботи NASW ґрунтуються на таких цінностях як: служіння, соціальної справедливості, гідності

---

¹⁸ Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету міністрів України від 07.05.2022. № 539. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539-2022-%D0%BF#Text>

¹⁹ Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. МОЗ України. URL: https://moz.gov.ua/mental-health?__cf_chl_tk=mU17vPvpauayARnXLnGIOrMooGv_dpEUvylaipCoUiU-1711964488-0.0.1.1-1493

²⁰ Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Київ: Університетське видавництво «ПУЛЬСАРИ», 2017. С. 21–23.

²¹ Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Київ: Університетське видавництво «ПУЛЬСАРИ», 2017. 216 с.

та цінності людини, значимості людських стосунків, а також чесності та компетентності. В «NASW Standards: Social Work with Service Members, Veterans, and Their Families» чітко окреслено базові етичні принципи соціальної роботи: компетентність фахівця (високий рівень компетентностей); культурна компетентність (знання особливостей соціального оточення клієнта, розуміння його соціальних норм та цінностей, що мають безпосередній вплив на нього); прихильність (безпосередня відповідальність соціального працівника за благополуччя клієнта); повага до особистості; індивідуальний підхід та конфіденційність (окрім випадків, коли є загроза життю чи здоров'ю клієнта); єдність (сприяння у наданні якісних послуг); захист прав клієнтів та членів їх сімей; право на самовизначення клієнта, навіть якщо його рішення суперечить професійному баченню соціального працівника; соціальна захищеність (створення належних умов для соціального включення клієнтів) та ін.²² Наказом Міністерства у справах ветеранів України від 21 грудня 2023 року № 340 означено, що при наданні психологічної допомоги суб'єкти надання послуг повинні дотримуватись таких принципів: доступність послуг; незалежність отримувача послуг; захист і безпека отримувачів послуг; конфіденційність інформації; результативність²³.

Українські науковці Л. Крисов та С. Мітіна у своїй монографії «Соціальні складові комплексної підтримки людини в кризовому стані» окреслюють такі етичні принципи комплексної соціальної підтримки людини, що перебуває в кризовому стані: законність; пріоритетність захисту прав людини; право вибору; індивідуальний підхід до визначення базових потреб та прийнятних для самої людини соціальних

---

²² NASW Standards for social work practice with service members, veterans and their families. National Association of social workers. 2012. URL: <https://www.naswca.org/page/178>

²³ Методичні рекомендації щодо надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільненні з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб, постраждалим учасникам Революції Гідності та членам сімей загиблим(померлим) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України: Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 21.12.2023. № 340. URL https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BF%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8.pdf

активностей; неупереджене, безоціночне ставлення до самої людини; професійна повага до людини; толерантність до отримувача соціальних послуг; збереження конфіденційності інформації; добровільність людини в прийнятті рішень, що перебуває в кризовому стані; комплексний підхід до організації соціально-психологічної підтримки; індивідуальна та командна відповідальність спеціалістів-надавачів соціальних послуг²⁴.

Означимо, хто із фахівців в Україні має право надавати психосоціальну підтримку членам родин ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України. У Постанові Кабінету міністрів України «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг» чітко окреслено критерії діяльності надавачів соціальних послуг. Одним із головних критеріїв визначено, що фахівець повинен мати відповідний фаховий рівень, що підтверджується документом про освіту, свідоцтвом про підвищення кваліфікації та/або про проходження атестації відповідно до чинного законодавства. Фаховий рівень соціальних робітників підтверджується документом про освіту або про неформальне професійне навчання²⁵.

Водночас слід акцентувати увагу на тому, що психологічна, медико-психологічна та психіатрична допомога є різними формами надання допомоги людям, що мають психологічні проблеми. Їх відмінності полягають у специфіці видів допомоги та відповідних професійних компетентностях фахівців, що її надають.

Психологічна підтримка надається людині з метою нормалізації її психоемоційного стану, для подальшого соціально-професійного самовизначення, спрямуванню зусиль на професійну самореалізацію. Вона безпосередньо надається психологами, психотерапевтами, з базовою вищою освітою зі спеціалізаціями у різних напрямках психології (соціальна, клінічна, військова тощо). Під час надання психологічної допомоги психолог практично застосовує методи психологічного консультування та психологічної корекції щоб допомогти особистості впоратись із життєвими кризами, проблемами міжособистісної взаємодії, навчити навичкам саморегуляції негативних психоемоційних станів тощо.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 та наказом Міністерства у справах ветеранів України від 21 грудня 2023 року № 340 визначено вимоги до фахівців з надання

---

²⁴ Теоретичні та практичні аспекти соціально-психологічного супроводу особистості в умовах кризи : монографія / О.В. Дробот, І.М. Біла, О.В. Костюченко та ін.; за наук. ред. проф. О.В. Дробот. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 184–218.

²⁵ Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг: Постанова Кабінету міністрів України від 03.03.2020 № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>

послуг із психологічної допомоги. До осіб, що надають підтримку на другому і третьому рівні, ставляться такі кваліфікаційні вимоги як: вища освіта (за спеціальністю «Психологія», «Медична психологія» або «Медицина» (спеціалізація за фахом «Медична психологія», «Психотерапія», «Психіатрія», «Психофізіологія»)], досвід практичної роботи в закладах охорони здоров'я та/або реабілітаційних закладах не менше одного року та/або досвід практичної роботи за фахом не менше двох років; проходження атестації згідно з чинним законодавством або професійне навчання протягом останніх двох років. У разі застосування надання психотерапевтичних послуг фахівець обов'язково повинен мати додаткову спеціалізацію (сертифікацію) за одним із методів психотерапії з доведеною ефективністю згідно з міжнародними стандартами та застосуванням міжнародних протоколів, чи навчатися за одним із цих методів під супервізією²⁶.

Медико-психологічна допомога обов'язково надається медичними працівниками (лікарями-психологами, лікарями-психотерапевтами тощо), що мають базову спеціальну підготовку зі спеціальності «Медична психологія». Вони можуть як надавати психологічну допомогу, так і призначати відповідне лікування й за потреби, застосовувати інші медичні процедури.

Психіатрична допомога надається тільки лікарями-психіатрами, які мають вищу медичну освіту і спеціалізуються на діагностиці та лікуванні психічних розладів. Лікарі комплексно підходять до надання психологічної допомоги, мають право призначати ліки, застосовувати певні медичні процедури, проводити психотерапію для лікування різних психічних розладів, (невротичні, депресивні розлади, розлади настрою, ПТСР тощо).

Також слід вказати, що Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 означено особливості роботи мультидисциплінарних команд, до складу якої входять кейс-менеджер із надання психологічної допомоги та фахівці з надання послуг із психологічної допомоги.

Мультидисциплінарна команда – це функціонально виокремлена група фахівців суб'єкта надання послуг, які об'єднані спільними метою

---

²⁶ Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

та завданнями щодо надання психологічної допомоги. Кейс-менеджером є безпосередній член мультидисциплінарної команди й є відповідальним за координацію її дій щодо надання отримувачу послуг у повному обсязі послуг із психологічної допомоги відповідно до його індивідуальних потреб, зокрема за проведення первинного психодіагностичного обстеження, визначення цілей та планування заходів для їх досягнення, проведення оцінки результатів психологічної допомоги. Фахівцем з надання послуг із психологічної допомоги вважається особа, що безпосередньо надає психологічну допомогу, відповідно до свого рівня освіти, кваліфікації, компетентності та досвіду практичної роботи й має право провадити практичну діяльність. Зазначимо, що цією Постановою визначено, що підтримка надається помічниками ветерана й надавачами соціальних послуг, у тому числі фахівцями із соціальної роботи, що не є фахівцями у сфері психічного здоров'я, але мають відповідну підготовку, у межах надання соціальних послуг відповідно до чинного законодавства²⁷.

Слід акцентувати увагу і на тому, що для надання психологічної допомоги першого рівня можуть залучатися також особи, що пройшли відповідну підготовку, але не є фахівцями у сфері психічного здоров'я. Це можуть бути члени громадських об'єднань ветеранів та осіб з інвалідністю, працівники закладів охорони здоров'я та закладів освіти, працівники органів військового обліку, зокрема центрів комплектування та соціальної підтримки, соціальних служб, інші громадські та благодійні організації відповідного напрямку діяльності, релігійні організації²⁸. Отже, можна стверджувати, що психосоціальну підтримку можуть надавати чітко окреслені категорії фахівців, які

---

²⁷ Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

²⁸ Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

мають відповідну освіту та професійний досвід чи підготовку у сфері надання такого виду допомоги.

Спробуємо детальніше окреслити стандарти у сфері надання соціальних послуг особам, що опинились у складних життєвих ситуаціях, переживають кризові стани, які пов'язані з наслідками війни. Постановою Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 року № 587 «Про організацію надання соціальних послуг» визначено, що до категорії осіб/сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих чинників, належать²⁹:

– особи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Дон-ецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів (війни), Захисників і Захисниць України;

– сім'ї з дітьми, у яких тривала хвороба батьків перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки та ін.

У наказі Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429 «Про затвердження класифікатора соціальних послуг» конкретизовано категорії осіб, яким надається соціальна послуга. До них належать: особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах; сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах; сім'ї, у яких виховуються діти-сироти; особи, постраждалі від домашнього насильства; особи, яким завдана шкода бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом тощо³⁰.

Найбільшими чинниками виникнення ризику потрапляння в такі обставини піддаються особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах й не можуть самостійно подолати негативний вплив обставин, є: похилий вік; часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі пов'язані із вживанням психоактивних речовин; інвалідність; безробіття; мало-

---

²⁹ Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету міністрів України від 01.06.2020. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>

³⁰ Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>

забезпеченість; втрата соціальних зв'язків; жорстоке поводження з дитиною; домашнє насильство; шкода, завдана бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією тощо³¹.

У державі чітко визначено стандартизовані послуги, які надаються особам/членам родини, що потребують комплексної соціальної підтримки в кризі. Нами виокремлено основні соціальні послуги членам родин працівникам правоохоронних органів, саме психологічного напрямку (табл. 1).

Таблиця 1

Основні соціальні послуги членам родин військовослужбовців та ветеранам (психологічний напрям)

№ з/п	Назва соціальної послуги	Нормативний документ, що регламентує надання послуг	Категорія осіб, яким надається соціальна послуга
1	Інформування	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429 ³²	особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах
2	Консультування	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах
3	Консультативний кризовий телефон	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах
4	Посередництво	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах
5	Представництво інтересів	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах

³¹ Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету міністрів України від 01.06.2020. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>

³² Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>

Продовження таблиці 1

6	Соціальна профілактика	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	особи/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах
7	Соціальний супровід	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах; сім'ї, у яких виховуються діти-сироти
8	Екстрене (кризове) втручання	Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 року № 429	особи, постраждалі від домашнього насильства; особи, яким завдана бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом
9	Психологічна підтримка згідно з професійною компетенцією (організація психотерапевтичних груп, психологічна корекція)	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: наказ Мінсоцполітики України від 31 березня 2016 року № 318 ³³	сім'ї (особи), які перебувають у складних життєвих обставинах
10	Організація та проведення сімейних групових нарад, мережевих зустрічей; залучення отримувача послуги до участі у тренінгах, дискусіях, засіданнях за круглим столом, семінарах, лекціях та інших заходах	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: наказ Мінсоцполітики України від 31 березня 2016 року № 318	сім'ї (особи), які перебувають у складних життєвих обставинах

³³ Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: наказ Мінсоцполітики України від 31.03.2016 № 318 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text>

Продовження таблиці 1

11	Соціальної послуги профілактики	Державний стандарт соціальної послуги профілактики: наказ Мінсоцполітики України від 29 вересня 2015 року за № 1155/27600 ³⁴	Особа, сім'я, група осіб, яка (які) через складні життєві обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, користується(ються) заходами, що становлять зміст соціальної послуги (на індивідуальному рівні).
12	Психологічна підтримка при догляді вдома	Державний стандарт догляду вдома: наказ Мінсоцполітики України від 13 листопада 2013 року № 760 ³⁵	отримувачі соціальної послуги IV, V групи рухової активності та дітей з інвалідністю віком від трьох до 18 років; отримувачі соціальної послуги з когнітивними розладами, психічними та поведінковими розладами:
13	Допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення; залучення до вирішення власних проблем, складання плану виходу із складної життєвої ситуації та допомога у його реалізації;	Державний стандарт соціальної адаптації: наказ Мінсоцполітики України від 18 травня 2015 року № 514 ³⁶	особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі ті, які не мають медичних протипоказань для перебування в колективі (особам з інвалідністю)

³⁴ Державний стандарт соціальної послуги профілактики: наказ Мінсоцполітики України від 29.09.2015. за № 1155/27600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text>

³⁵ Державний стандарт догляду вдома: наказ Мінсоцполітики України від 13.11.2013 № 76.0 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text>

³⁶ Державний стандарт соціальної адаптації: наказ Мінсоцполітики України від 18.05.2015 № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>

надання психологічної допомоги; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; участь в організації та діяльності груп самопомоги; допомога в зміцненні/відновленні родинних і суспільно корисних зв'язків тощо.		
--	--	--

Отже, можемо стверджувати, що членам родин працівників правоохоронних органів може надаватися широкий спектр підтримки психологічного спрямування, який визначений на державному рівні.

2. Сучасний стан психосоціальної підтримки в Україні

Надання соціальної підтримки в державі регламентується такими законодавчими актами як: закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про соціальні послуги», накази Мінсоцполітики України, власні статuti тощо.

В Україні «Національною програмою психічного здоров'я та психосоціальної підтримки», за ініціативи Офісу першої леді та інших партнерів, створено доступ і надається психологічна допомога українцям, постраждалим унаслідок агресії РФ. Програмою також передбачено проведення аудиту із залученням ВООЗ; розроблення покрокової моделі після її обговорення професійною спільнотою та громадськими лідерами; формування освітньої діяльності та сертифікації фахівців із психологічної допомоги, різних ЦООВ та моніторинг їх якості підготовки; навчання швидким методам психологічної підтримки сімейних лікарів, освітян, соціальних працівників, створення реєстру фахівців та дієвих психотехнологій, розроблення моделі перепідготовки кадрів³⁷.

³⁷ Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. МОЗ України. URL: https://moz.gov.ua/mental-health?__cf_chl_tk=mU17vPvpauayARnXLnGIORmOoGv_dpEUvylaipCoUiU-1711964488-0.0.1.1-1493

У державі Міністерством соціальної політики України за сприяння Світового банку реалізується проєкт «Модернізація системи соціальної підтримки населення України». Його мета полягає в реалізації соціальних реформ, спрямованих на зменшення бідності та посилення соціальної підтримки уразливим групам населення, у тому числі сім'ям з дітьми, що перебувають у складних обставинах³⁸.

Також Міністерством соціальної політики України розпочато реалізацію проєкту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості, який урегульовано двома постановами Кабінету Міністрів України від 23 січня 2024 року № 83 та від 3 жовтня 2023 року № 1049^{39,40}. Цей проєкт також є складовою Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» першої леді Олени Зеленської.

Метою реалізації експериментального проєкту є надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості, зокрема: підтримки психічного здоров'я; зниження стресових впливів та мінімізацію травматизації; підвищенню стресостійкості та адаптації; зміцненню сімейних зв'язків та покращенню згуртуванню громади; надання допомоги особам, що перебувають в складних життєвих обставинах тощо⁴¹. Основними складовими програми життєстійкості є: кейс-менеджмент (оцінка звернень громадян), надання соціальних послуг, координація соціальних активностей (оперативне реагування на потреби), сімейний простір для підтримки родин.

Проєкт реалізується в три етапи: на першому етапі ставиться мета залучення громад, на другому – проводиться конкурс надавачів послуг з формування життєстійкості, на третьому – надаються послуги сформованими центрами⁴². Наразі станом на березень 2024 року в переліку громад, залучених до експериментального проєкту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування

---

³⁸ Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/>

³⁹ Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості: Постанова Кабінету міністрів України від 23.01.2024. № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-2024-%D0%BF#Text>

⁴⁰ Про реалізацію експериментального проєкту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: Постанова Кабінету міністрів України від 03.10.2023. № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-%D0%BF#Text>

⁴¹ Про реалізацію експериментального проєкту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості : Постанова Кабінету міністрів України від 03.10.2023. № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-%D0%BF#Text>

⁴² Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/>

життєстійкості, нараховано 48 громад⁴³. Також слід вказати, що нормативно врегульовано надання фахового супроводу ветеранів війни у сформованих Центрах.

Зауважмо, що наразі чинне законодавство дозволяє задіювати й мобілізувати всі можливі ресурси для надання соціальних послуг, залучати міжнародну підтримку та допомогу релігійних спільнот. В усій країні 24/7 працюють гарячі кризові консультативні лінії, які надають різні види послуг. Серед найбільш відомих надавачами психологічних послуг є платформи «Ти як?», «Розкажи мені», «Mental Help», «Поруч», «Небайдуже» та ін.

В Україні нагальна потреба у наданні психосоціальної підтримки військовослужбовців, ветеранів та членам їх родин сприяла формуванню низки недержавних організацій та об'єднань. Наразі їх досить багато функціонує в країні, які є досить потужними і спрямовані на надання практичної підтримки цим категоріям осіб. Спробуємо коротко описати деякі із них.

Однією з найбільших ветеранських організацій України, яка опікується інтересами добровольців, ветеранів, інвалідів АТО та бойових дій, а також сімей військових, що загинули на фронті, є українська неприбуткова громадська організація «Спілка Учасників, Ветеранів, Інвалідів АТО та бойових дій (СУВІАТО)». Вона створена у жовтні 2014 року за ініціативи учасників АТО, громадських активістів, учасників Революції Гідності та волонтерів. Вона має власні представництва в шести регіонах України (Київській, Чернігівській, Дніпропетровській, Житомирській, Львівській, Луганській, Черкаській областях) та в містах (Житомир, Київ, Рівне). СУВІАТО має власний Статут, де прописано її основну місію. Вона полягає у:

- сприянні об'єднанню зусиль учасників, ветеранів та інвалідів бойових дій, сімей загиблих, військовополонених і тих, хто зник безвісти;

- ефективному використанні наявних можливостей у забезпеченні захисту їх соціальних, економічних, юридичних та політичних прав; надання їм комплексної допомоги;

- наданні допомоги сім'ям загиблих військових в АТО.

Значимо, що за ініціативи СУВІАТО на базі «Державної установи «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва Національної академії медичних наук України» створено перший в Україні реабілітаційний центр для ветеранів АТО. Робота фахівців Центру спрямована на:

---

⁴³ Про затвердження Переліку територіальних громад, які братимуть участь в експериментальному проєкті із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості : наказ Міністерства соціальної політики України від 07.03.2024. № 84-Н. URL: https://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2024/84.pdf

створення безпечного середовища, підтримку самооцінки, віри у власні сили військовослужбовця у процесі відновлення, його здатність ефективно опанувати стрес та травматичний досвід⁴⁴.

З центром у Львові діє Всеукраїнська громадська організація «Об'єднання Добровольців», заснована у 2014 році, з ініціативи юриста і волонтера О. Живка. Її обласні осередки сформовано в Закарпатській, Київській, Львівській, Одеській, Черкаській, Рівненській, Чернігівській, Сумській, Харківській, Хмельницькій, Херсонській областях⁴⁵. Мета організації полягає у: захисті інтересів членів організації; наданні матеріальної підтримки й допомоги ветеранам, інвалідам, сім'ям загиблих військових; юридичному супроводі добровольців, військовим та демобілізованим; соціальній і психологічній адаптації учасників бойових дій; допомозі військовим в зоні бойових дій; сприянні працевлаштуванню учасників та ветеранів АТО, допомозі в отриманні статусу учасника бойових дій; розвитку низки соціальних проєктів та волонтерських рухів тощо.

У 2023 році фахівцями організації на гарячій лінії проводилися консультації для військових і членів їх родин, організовувалися та каністерапевтичні і арттерапевтичні заходи, зустрічі побратимів. За рік психологами організації надано понад 2000 консультацій військовим, демобілізованим, сім'ям загиблих, а також проведено понад 100 різноманітних заходів для дітей (святкування, екскурсії, розважально-пізнавальні програми), у тому числі щорічне святкування Дня Святого Миколая⁴⁶.

Особливу увагу слід приділити мережі сталої підтримки ветеранів і ветеранок, працівників безпекового сектору, а також членів їх родин – *Veteran Hub*, що був започаткований у 2018 році як спільний проєкт фондів Олени Пінчук, Віктора Пінчука та громадської організації «Побратими»⁴⁷. Місія організації полягає в наданні професійної підтримки ветеранам і членам їх сімей. Мережа підтримки охоплює низку регіонів України, де найбільші її філіали дислокуються в Вінниці та Києві. Партнерська програма з підтримки малих просторів «Плюс

---

⁴⁴ Інститут медицини праці. URL: <https://imtuik.org.ua/>

⁴⁵ Об'єднання добровольців. URL: <https://dobrovoltsi.org.ua/>

⁴⁶ Річний звіт Всеукраїнської громадської організації «Об'єднання Добровольців» за 2023 рік. URL: <https://dobrovoltsi.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/%D0%A0%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-%D0%BE%D0%B1%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BE.pdf>

⁴⁷ Шлях ветеранів та ветеранок : дослідження про досвід війни і повернення до цивільного життя. URL: <https://drive.google.com/file/d/1gSlkhpMoJHDFNgO6FV0o-y6oA99ieqba/view>

Плюс ++» діє ще в восьми містах: Дніпрі, Іванкові, Новомосковську, Луцьку, Полтаві, Тернополі, Хмельницькому, Ужгороді.

Мережа Veteran Hub спрямована на створення умов для спілкування ветеранів та членів їх родин, відвідування ними освітніх заходів та отримання належного комплексу психосоціальних послуг. Серед отримувачів послуг з надання психосоціальної підтримки також є члени сімей загиблих, зниклих безвісти, полонених та заручників. Слід указати, що мережа має Національну Лінію підтримки з надання щоденних телефонних онлайн послуг з питань психологічної допомоги, юридичного інформування щодо статусів та виплат, проходження ВЛК і МСЕК та інших адміністративних питань⁴⁸. Фахівці мережі Veteran Hub від початку заснування надали понад 30 000 послуг для ветеранів та їхніх членів родин.

Загалом психологічна підтримка спрямована на покращання психоемоційних станів клієнтів (депресія, тривожні розлади, контроль гніву тощо), налагодження сімейних стосунків та урегулювання конфліктів, допомогу при переживанні втрати тощо. Найчастіше застосовуються індивідуальні та групові форми роботи, такі як: консультування (в т.ч. телефонне), психотерапія, групи підтримки, каністерапія та ін.

Зазначимо, що на платформі онлайн-освіти в Україні Prometheus у постійному доступі розміщено курс «Як пережити війну разом: курс для родин військовослужбовців, ветеранок та ветеранів», що розроблена Veteran Hub. Цей курс побудований на практичному досвіді психотерапевтів та клієнтів і складається із п'яти модулів, які присвячені певним етапам життя ветерана, його взаємодії з родиною та особливостями турботи про себе⁴⁹.

Заслуговує на увагу «Концепція політики щодо ветеранів та їхніх сімей: експертні рекомендації до формування оновленої державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей», яка розроблена фахівцями п'яти організацій Veteran Hub, «Принцип», «Юридична сотня», «Простір можливостей», «VETERANKA». Ці організації базуючись на власному багаторічному досвіді роботи у сфері ветеранських справ, аналізі різних досліджень пропонують власне бачення й надають певні експертні рекомендації щодо формування сучасної державної політики у справах ветеранів та членів їх родин^{50 51}. Отже, як бачимо, Veteran

---

⁴⁸ VETERAN HUB. URL: <https://veteranhub.com.ua/projects>

⁴⁹ Як пережити війну разом: курс для родин військовослужбовців, ветеранок та ветеранів. *PROMETHEUS*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:VETERAN_HUB+TOGETHER101+2023_T1

⁵⁰ VETERAN HUB. URL: <https://veteranhub.com.ua/projects>

Hub є потужною мережею з надання соціальних послуг ветеранам та членам їх сімей.

Надає психосоціальну підтримку і Всеукраїнська громадська організація «Об'єднання матерів і дружин Захисників України», заснована у 2014 році жінками з родин військовослужбовців після подій в Іловайську⁵². Наразі в чотирнадцяти регіонах функціонує діяльність об'єднання та здійснюється в таких напрямках як: адвокатський, соціально-реабілітаційний, гуманітарний та напрям з питань підвищення економічної спроможності. Соціально-реабілітаційний напрям спрямований на забезпечення доступу та надання якісних та професійних психологічних послуг, створення належних умов для повноцінного й гармонійного розвитку родин Захисників України, формування навичок психологічної стійкості та збереження/відновлення психологічного здоров'я. Він реалізовується за допомогою таких форм роботи як: надання індивідуальних та групових консультацій психологів; організацію роботи груп взаємодопомоги та реабілітаційні поїздки Україною. У організації також діє мережа взаємопідтримки «рівний-рівному», де жінки загиблих на війні обмінюються досвідом, спілкуються, отримують постійну підтримку й повертаються до повноцінного життя. Загалом ця мережа сформована й діє в 14 регіонах, налічує більше 60 груп «рівний-рівному» та щоденно надає жінкам психосоціальну підтримку на різних рівнях⁵³.

Річна звітність організації статистично демонструє, що у 2022 році командою створено 58 груп підтримки у 17 населених пунктах, надано 110 жінкам більше 500 годинних індивідуальних консультацій, понад 1000 осіб отримали психологічну підтримку за методологією «рівний-рівному», для 400 жінок проведено 18 тренінгів з питань роботи в умовах війни та цифрової безпеки, створення груп підтримки та їх розвитку, партнерства та захисту прав тощо⁵⁴.

Звернемо увагу на проєкт «Серце Азовсталі», започаткований за ініціативи «Сталевий фронт Ріната Ахметова». Він спрямований на надання допомоги захисникам Маріуполя та сім'ям загиблих воїнів. У

---

⁵¹ Концепція політики щодо ветеранів та їхніх сімей: Експертні рекомендації до формування оновленої державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей. Київ, 2023. 108 с. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1_em7x3iJhxAyE7DW7afJz0baOf6SP2I8

⁵² Об'єднання матерів і дружин Захисників України. URL: <https://familyato.org/our-activity>

⁵³ Там само.

⁵⁴ Річний звіт Всеукраїнської громадської організації «Об'єднання дружин і матерів бійців учасників АТО» за 2017 рік. URL: <https://drive.google.com/file/d/1rY14q7P8-4lGM5b17lBnXAkQmVgJfBs/view>

межах проекту діє сім програм допомоги: повернення (для осіб звільнених з полону); здоров'я (різномірівнева медична допомога, у тому числі і протезування, фізична та психологічна реабілітація); захист (правова допомога та юридичний супровід); спорт (sport-бокси, абонементи до спортзалу та спортивний одяг, послуги з можливостей відвідування спеціальних спортзалів); родина (відновлювальні кемпи для родин захисників та захисниць Маріуполя, дитячі кемпи й кемпи психологічної допомоги за напрямом «Відновлення»), майбутнє (отримання освіти, нової професії, водійського посвідчення, проходження перекваліфікації, налагодження власного бізнесу, вивчення іноземної мови); домівка (надання квартир для оборонців Маріуполя з інвалідністю I або II групи). За цими програмами наразі отримали допомогу 6643 військовослужбовці та 3464 родини⁵⁵.

Слід відзначити роботу громадської організації «Зелена смуга», заснованої у 2016 році. Вона спеціалізується в наданні медичної допомоги, фізичної та психологічної реабілітації учасників бойових дій та опікується подальшим працевлаштуванням ветеранів. Команда фахівців «Зеленої смуги» постійно надає консультації учасникам бойових дій та їх дружинам. Наразі анонсовано та впроваджується проєкт «Програма підтримки дружин та родин ветеранів».

Громадською організацією спільно з Міністерством у справах ветеранів, американською ветеранською організацією Pittsburgh Hires Veterans, компанією Jooble, а також за підтримки Відділу преси, освіти та культури посольства Сполучених Штатів Америки в Україні підготовлено практичний посібник «Як домогтися кар'єрного успіху після військової служби». У ньому надано ефективні поради, психотехнології для професійного самовизначення ветерана та покрокові дії для його майбутнього працевлаштування в цивільному житті⁵⁶.

Ще однією громадською організацією, що опікується ментальним здоров'ям українців, є *Фонд Яніни Соколової*. Ця Організація заснована у 2021 році українською телеведучою, журналісткою, громадською діячкою Я. Соколовою. До основних напрямів роботи організації входить психологічна підтримка українців, військових та членів їх родин, дорослих онкохворих та паліативних хворих і їх рідних, жінок, що постраждали від сексуального насильства і тортур під час війни тощо⁵⁷.

---

⁵⁵ Серце Азовсталі. URL: <https://steelfront.scm.com.ua/pro-serce-azovstali>

⁵⁶ Куклишин О., Хижняк А. Як досягти кар'єрного успіху після військової служби: Практичні рекомендації. 2024. 63 с. URL: <https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/ПОСІБНИК.pdf>

⁵⁷ Фонд Яніни Соколової. URL: <https://sokolovafund.org/>

Фондом Яніни Соколової» створено Кол-центр #ВАРТОЖИТИ, який є всеукраїнською лінією психологічної підтримки військових та їхніх членів родин. Він діє за фінансової підтримки австралійського фонду United Ukraine Appeal. На лінії Кол-центру надають підтримку 80 психологів, що мають практичний досвід роботи з військовими та їх рідними й пройшли професійний відбір та навчання в Україні й за кордоном^{58 59}.

Також у межах проекту #ВАРТОЖИТИ за фінансової підтримки Porsche Ukraine створено і постійно діють групи безкоштовної психологічної підтримки військовослужбовців та членів їхніх родин⁶⁰. Залежно від конкретної групи осіб групи підтримки мають різноманітне спрямування. Вони загалом спрямовані на мінімізацію емоційних навантажень та навчання технікам саморегуляції, надання практичних технологій для покращання самопочуття за різних емоційних станів, посилення життєстійкості, спілкування жінок між собою для взаємної підтримки тощо.

Також опишемо діяльність незалежної неприбуткової *громадської організації «Блакитний птах»*, що функціонує з 2015 року. Її діяльність спрямована на поширення серед громадян України ідей миру, толерантності, нетерпимості до дискримінації та насильства, а також захисту прав та надання всебічної допомоги особам, що опинилися в складних життєвих ситуаціях. Організація особливу підтримку надає громадянам, що зазнали незаконних затримань, жорстокого поводження, катувань, а також членам їх сімей та рідним, особи, яких зникли безвісти. Фахівці «Блакитного птаха» надають медичні юридичні та психологічні послуги. Ними розроблено алгоритми щодо порядку звернень для звільнених з полону, з питань отримання допомоги; рекомендації для родичів зниклих безвісти, для осіб, що зазнали полону й тортур та їх родичів; пам'ятки для звільнених з полону тощо⁶¹.

Отже, можемо стверджувати, що в умовах воєнного стану соціальні державні структури та громадські організації спроможні вчасно реагувати на численні виклики та ризики й надавати психосоціальну підтримку членам родин військовослужбовців і ветеранів, запроваджуючи різноманітні технології в роботі з цією категорією осіб.

---

⁵⁸ Фонд Яніни Соколової. URL: <https://sokolovafund.org/>

⁵⁹ ВАРТОЖИТИ. URL: <https://vartozhyty.com.ua/projects/grupy-pidtrymky-viiskovosluzhbovtsiv-ta-yikhnikh-blyzkykh>

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Блакитний птах. URL: <http://hostage.org.ua/about-project/3003/>

ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз наукових джерел дав змогу констатувати, що розмаїття концептуальних підходів щодо розуміння поняття «психосоціальна підтримка», вживання іншої ідентичної термінології можуть бути причиною відсутності його чіткого тлумачення. Убачаємо, що поняття «психосоціальна підтримка» є багатоаспектним, комплексним та міждисциплінарним і безпосередньо спрямоване на надання допомоги, сприяння психосоціальному благополуччю та соціальній захищеності осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах внаслідок негативного впливу кризових життєвих подій і нездатні самотійно впоратися з важкими ситуаціями.

Установлено, що в Україні законодавчо не регламентовано визначення поняття «психосоціальна підтримка». Наразі на державному рівні нормативно закріплено тільки алгоритми надання соціальних послуг та психологічної допомоги.

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчує більшу вживаність поняття «соціальна підтримка», основними видами якої є матеріальна, психологічна, емоційна, інформаційна, педагогічна, правова та групова. До складу психологічної підтримки відносять надання психологічної, медико-психологічної та психіатричної допомоги людям, які мають психологічні проблеми. Зазначимо, що соціальна підтримка має найбільшу ефективність, якщо здійснюється на макрорівні, мезорівні та мікрорівні. Під час її надання обов'язковим є дотримання етичних принципів, особливо з особами, що зазнали травмівних життєвих подій.

Психосоціальна підтримка членів родин військовослужбовців та ветеранів є невід'ємною складовою соціальної політики держави й одночасно вважається невіддільним компонентом системи соціального захисту. В Україні низкою нормативних документів урегульовано особливості надання соціальних послуг, конкретизовано надавачів та отримувачів послуг, а також визначено стандартизовані послуги, які надаються особам/членам родини, що потребують комплексної соціальної підтримки в кризі.

На державному рівні активно впроваджуються Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, проект «Модернізація системи соціальної підтримки населення України» та комплексна соціальна послуга з формування життєстійкості. Потреба в наданні психосоціальної підтримки в умовах воєнного часу спонукала до формування низки недержавних організацій та об'єднань, які активно надають комплексну психосоціальну підтримку військовослужбовцям, ветеранам та членам їх родин. Зазначимо, що для надання допомоги залучаються міждисциплінарні команди та ціла низка

фахівців, які цілеспрямовано й віддано надають допомогу цій категорії громадян.

Убачаємо, що наразі саме комплексне надання психосоціальної підтримки членам родин військовослужбовців та ветеранів сприятиме їх кращій адаптації до «нового» життя, відновленню після кризової події, мінімізації ризиків виникнення низки психологічних проблем, збереженню їх фізичного і психічного здоров'я.

АНОТАЦІЯ

Наукову розвідку присвячено питанню психосоціальної підтримки членів родин військовослужбовців та ветеранів. Здійснено теоретичний аналіз наукових джерел, який сприяв розумінню того, що поняття «психосоціальна підтримка» є багатоаспектним, комплексним і між-дисциплінарним. Воно вбачається як комплекс заходів, що безпосередньо спрямовані на надання допомоги, сприяння психосоціальному благополуччю та соціальної захищеності осіб, котрі перебувають у складних життєвих обставинах внаслідок негативного впливу кризових життєвих подій і нездатні самостійно впоратися зі складними ситуаціями.

На основі аналізу нормативних документів визначено особливості надання соціальних послуг, конкретизовано надавачів та отримувачів послуг, а також розглянуто стандартизовані послуги, які надаються особам/членам родини, що потребують комплексної соціальної підтримки в кризі.

Охарактеризовано основні види соціальної підтримки, етичні принципи, які є обов'язковими для дотримання фахівцями в роботі з особами, що зазнали травмівних життєвих подій. Описано чинні державні проекти і програми з психосоціальної підтримки й висвітлено діяльність низки недержавних організацій, які активно надають комплексну допомогу військовослужбовцям, ветеранам та членам їх родин. Наголошується на ефективності комплексного підходу в наданні такого виду послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Stein D.J., Chiu W.T., Hwang I., Kessler R.C., Sampson N., Alonso J., et al. Cross-national analysis of the associations between traumatic events and suicidal behavior: Findings from the WHO World Mental Health Surveys. *PLoS ONE*. 2010, May 13. doi: 10.1371/journal.pone.0010574.

2. Pietrzak R.H., Goldstein R.B., Southwick S.M., Grant B.F. Prevalence and Axis I comorbidity of full and partial posttraumatic stress disorder in the United States: Results from Wave 2 of the National Epidemiologic Survey

on Alcohol and Related Conditions. *Journal of Anxiety Disorders*. 2011, Apr; 25(3):456–65. doi: 10.1016/j.janxdis.2010.11.010.

3. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://data.mva.gov.ua/>

4. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Київ. Університетське видавництво «ПУЛЬСАРИ» 2017. 216 с.

5. Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка. URL: <https://redcross.org.ua/mhpss/>

6. Череповська Н., Умеренкова Н. Медіапсихологічні ресурси подолання травми війни : практичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2-ге вид., випр. та доп. 2021. 220 с.

7. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.

8. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навчально-методичний посібник / А.Й. Капська, І.В. Пеша, О.Ю. Міхеева, М.Г. Соляник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2015. 325 с. URL: https://pidru4niki.com/78666/sotsiologiya/derzhavna_sistema_sotsialnoyi_pidtrimki_simyi

9. Не залишатися сам на сам: як соціальна підтримка покращує наше психічне здоров'я. URL: <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/ne-zalyshatysya-sam-na-sam-yak-soczialna-p/#:~:text=%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B0%20%E2%80%93%20%D1%86%D0%B5%20%D1%82%D0%BE%D0%B9%20%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F>

10. Piankivska Liudmyla V. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. Vol. 8, No. 2, 2022. P. 76–84. doi: 10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84. URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/article/sotsialna-pidtrimka-osobistosti-v-umovakh-viyni-ukrayinsky-i-zarubizhny-dosvid>

11. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

12. Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022 № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

13. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022. № 539. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539-2022-%D0%BF#Text>

14. Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. МОЗ України. URL: https://moz.gov.ua/mental-health?__cf_chl_tk=mU17vPvpauayARnXLnGIORmOoGv_dpEUvyIaipCoUiU-1711964488-0.0.1.1-1493

15. NASW Standards for social work practice with service members, veterans and their families. National Association of social workers. 2012. URL: <https://www.naswca.org/page/178>

16. Методичні рекомендації щодо надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб, постраждалим учасникам Революції Гідності та членам сімей загиблих(померлим) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України: наказ Міністерства у справах ветеранів України від 21.12.2023. № 340. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%Bf%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8.pdf

17. Теоретичні та практичні аспекти соціально-психологічного супроводу особистості в умовах кризи : монографія / О.В. Дробот,

І.М. Біла, О.В. Костюченко та ін.; за наук. ред. проф. О.В. Дробот. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 184–218.

18. Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>

19. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>

20. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>

21. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: наказ Мінсоцполітики України від 31.03.2016 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text>

22. Державний стандарт соціальної послуги профілактики: наказ Мінсоцполітики України від 29.09.2015 № 1155/27600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text>

23. Державний стандарт догляду вдома: наказ Мінсоцполітики України від 13.11.2013 № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text>

24. Державний стандарт соціальної адаптації: наказ Мінсоцполітики України від 18.05.2015 № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>

25. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/>

26. Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.01.2024 № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-2024-%D0%BF#Text>

27. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2023 № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-%D0%BF#Text>

28. Про затвердження Переліку територіальних громад, які братимуть участь в експериментальному проекті із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: наказ Міністерства соціальної політики України від 07.03.2024. № 84-Н. URL: https://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2024/84.pdf

29. Інститут медицини праці. URL: <https://imtuik.org.ua/>

30. Об'єднання добровольців. URL: <https://dobrovoltsi.org.ua/>

31. Річний звіт Всеукраїнської громадської організації «Об'єднання Добровольців» за 2023 рік. URL: <https://dobrovoltsi.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/%D0%A0%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-%D0%BE%D0%B1%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BE.pdf>
32. Шлях ветеранів та ветеранок: дослідження про досвід війни і повернення до цивільного життя. URL: <https://drive.google.com/file/d/1gSlkhpMoJHDFNgO6FV0o-y6oA99ieq6a/view>
33. VETERAN HUB. URL: <https://veteranhub.com.ua/projects>
34. Як пережити війну разом: курс для родин військовослужбовців, ветеранок та ветеранів. *PROMETHEUS*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:VETERAN_HUB+TOGETHER101+2023_T1
35. Концепція політики щодо ветеранів та їхніх сімей: Експертні рекомендації до формування оновленої державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей. Київ, 2023. 108 с. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1_em7x3iJhxAyE7DW7afJz0baOf6SP2I8
36. Об'єднання матерів і дружин Захисників України. URL: <https://familyato.org/our-activity>
37. Річний звіт Всеукраїнської громадської організації «Об'єднання дружин і матерів бійців учасників АТО» за 2017 рік. URL: <https://drive.google.com/file/d/1rY14q7P8-4lGM5b17lBnXAkQrnVgJFbS/view>
38. Серце Азовсталі. URL: <https://steelfront.scm.com.ua/pro-serce-azovstali>
39. Куклишин О., Хижняк А. Як досягти кар'єрного успіху після військової служби: практичні рекомендації. 2024. 63 с. URL: <https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/ПІОСІБНИК.pdf>
40. Фонд Яніни Соколової. URL: <https://sokolovafund.org/>
41. ВАРТОЖИТИ. URL: <https://vartozhyty.com.ua/projects/grupy-pidtrymky-viiskovosluzhbovtiv-ta-yikhnikh-blyzkykh>
42. Блакитний птах. URL: <http://hostage.org.ua/about-project/3003/>

Information about the author:

Piankivska Liudmyla Volodymyrivna,

Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher,
State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine
4a, Ye. Hutsalo Ln., Kyiv, 01011, Ukraine